

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Курок Віри Панасівни

на дисертаційну роботу **Чернишова Сергія Олександровича**

«Підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,

галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок з планами відповідних галузей науки

Входження світового суспільства в інформаційно-технологічну стадію розвитку вимагає перегляду змісту та методики загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти. Водночас спрямування України до європейського освітнього простору також спричиняє потребу в модернізації освітньої діяльності закладів вищої освіти. Це передбачає передусім оновлення змісту навчання, зорієнтованого на формування загальних і фахових компетентностей, оволодіння якими уможливить ефективне вирішення різноманітних професійних завдань майбутніми педагогами. Реформування загальної середньої освіти спрямоване на формування ключових і предметних компетентностей, успішне оволодіння якими повною мірою залежить від професійної підготовки майбутніх педагогів.

Водночас варто зазначити, що бурхливий інформаційно-технологічний розвиток суспільства висуває свої вимоги до змісту і методики навчання як у закладах ЗСО, так і в закладах вищої освіти. Нове покоління здобувачів освіти в сучасних соціально-економічних умовах вимагає оновлених підходів до забезпечення їхньої освіти.

Відповідно до зазначеного однією з важливих і актуальних наукових проблем педагогіки є проблема підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі в контексті вимог Нової української школи. Її актуальність засвідчується низкою державних нормативно-правових документів (законами України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про вищу освіту» (2014), Концепцією розвитку педагогічної освіти (2018), Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (2016), Державним стандартом базової середньої освіти (2020), Професійним стандартом учителя закладу загальної середньої освіти (2020) та ін.), які підтверджують вагомість і перспективність порушеної в дисертації наукової проблеми.

Ознайомлення з дисертацією С. Чернишова засвідчило, що на основі ґрунтовного аналізу психолого-педагогічних джерел дисертант у своїй роботі переконливо показав, що зазначені питання не були предметом спеціального

науково-педагогічного пошуку і потребують дослідження. Отже, звернення С. Чернишова до вирішення проблеми підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі в контексті вимог Нової української школи вважаємо актуальним і своєчасним.

Важливо відзначити, що дослідження С. Чернишова виконане в межах комплексної теми наукових досліджень «Інноваційні технології в технологічній освіті» (державний реєстраційний номер № 0115U003307), що розробляється у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

На основі критичного аналізу різних теоретико-методологічних підходів до розв'язання означеної проблеми дисертант окреслив коло питань, які поки не знайшли наукового розв'язання, та чітко визначив мету, об'єкт, предмет, наукову новизну й практичну значущість дослідження. Автор цілком правомірно ставить собі за мету визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови ефективної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів загальноосвітньої школи предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі в контексті вимог Нової української школи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації С. Чернишова, є достатньою і забезпечена обраною методологічною базою, коректним застосуванням комплексу взаємодоповнювальних методів дослідження. Вдало дібраний комплекс загальнонаукових методів дослідження (теоретичних (аналіз науково-методичної, психолого-педагогічної, спеціальної літератури, законодавчих актів, нормативно-правових документів, навчально-методичної документації, державних освітніх стандартів, освітніх програм і навчальних планів; аналіз та синтез основних понять і категорій дослідження; узагальнення); емпіричних (опитування, тестування, педагогічне спостереження, педагогічна експертиза, педагогічний експеримент)), методів математичної статистики та графічного відображення результатів дослідження дозволив повністю виконати поставлені завдання.

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури дозволив С. Чернишову визначити сутність поняття «підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі в контексті вимог Нової української школи», яке тлумачиться як спеціально організований процес професійного розвитку особистості майбутнього педагога, що може забезпечити йому готовність до успішного формування в учнів сучасного покоління відповідних норм поведінки, системних знань, умінь і навичок з перетворювальної діяльності – предметних (технологічних) компетентностей.

Окрім цього, він уточнив тлумачення поняття «предметна компетентність з технологічної освітньої галузі», яке визначив як здатність учня до ефективного виконання завдань перетворювальної діяльності за

допомогою сучасних технічних засобів і обладнання з дотриманням послідовності виконання технологічних операцій, технологічного режиму та санітарно-гігієнічних умов.

Цілково логічно дисертантом подано структурні компоненти (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-професійний), критерії та показники (*мотиваційно-ціннісного критерію*: сформованість у студентів ціннісного ставлення до сенсожиттєвої структури особистості майбутнього вчителя трудового навчання, наявність у студентів мотивації до навчання за обраною спеціальністю, спрямованість на успішне виконання майбутньої професійної діяльності; *інформаційного (знаннєвого) критерію*: наявність знань, що відповідають змісту технологічної освітньої галузі, наявність системи знань про цифрові технології та можливості їх використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, наявність знань про особливості організації освітньої діяльності з учнями закладів загальної середньої освіти; *практичного критерію*: здатність використовувати сучасні цифрові технології під час підготовки до проведення уроків і позаурочних заходів, здатність застосовувати набуті теоретичні знання під час навчання учнів використання цифрових технологій; *оцінного критерію*: здатність до самоаналізу власної професійної діяльності, здатність до самоосвіти та самовдосконалення, готовність до самоорганізації в майбутній професійній діяльності) досліджуваного феномену, за якими здійснено експериментальну перевірку ефективності визначених педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей.

На позитивну оцінку заслуговує розроблена С. Чернишовим методика діагностування рівнів підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі. До кожного критерію із виокремленими показниками означених складників запропоновані коректні діагностувальні методики та завдання, що дозволили здійснити сумативне (семестрове за окремими освітніми компонентами) та нормативне (підсумкове) оцінювання результатів експериментального дослідження.

Застосування діагностичних методик на констатувальному етапі педагогічного експерименту показало недостатній рівень готовності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі, що підтвердило припущення про необхідність обґрунтування, визначення та реалізації педагогічних умов ефективної підготовки здобувачів освіти.

З огляду на зазначене дисертант провів опитування фахівців у сфері професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання (23 викладачі ЗВО) та працюючих учителів трудового навчання (35 осіб). На основі аналізу результатів анкетування сформував перелік найбільш вагомих факторів, інтерпретованих як потенційно ефективні педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі. Надалі для

виокремлення з-поміж них провідних використав метод експертного оцінювання, за результатами якого було визначено низку педагогічних умов, які, на думку експертів, мають бути ефективними в підготовці майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів означених компетентностей.

З метою підтвердження ефективності впровадження виокремлених педагогічних умов упродовж 2021–2024 рр. дисертант провів формувальний та підсумковий (контрольний) етапи педагогічного експерименту. Формувальний етап педагогічного експерименту здійснювався за розробленим ним навчально-методичним забезпеченням для реалізації виявлених педагогічних умов.

Підсумковий (контрольний) етап педагогічного експерименту показав позитивні зміни та суттєве підвищення рівня підготовки студентів експериментальних груп порівняно з результатами, одержаними в контрольних групах. За допомогою методів математичної статистики дисертант довів достовірність одержаних результатів, що дало йому можливість зробити висновок про дієвість використання виявлених педагогічних умов ефективної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі в освітньому процесі ЗВО. Варто звернути увагу на коректне з наукового погляду опрацювання експериментальних даних як на констатувальному, так і на підсумковому етапах дослідження.

Аналіз змісту дисертації, анотації, опублікованих у вітчизняних та зарубіжних виданнях статей дають підстави для висновку про наукову зрілість дисертанта, що дало йому змогу теоретично обґрунтувати і довести на практиці достовірність отриманих результатів.

У сукупності викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та результати дослідження С. Чернишова достатньо обґрунтовані, експериментально перевірені й логічно розкриті в науковій новизні та практичній значущості дисертаційної роботи.

Достовірність і новизна висновків та рекомендацій

Дисертація Сергія Олександровича Чернишова «Підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі» містить нові, раніше не досліджені й до сьогодні не захищені наукові положення. Достовірність та обґрунтованість експериментальної роботи забезпечується репрезентативністю вибірки, порівнянням початкового та досягнутого рівнів готовності майбутніх учителів трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі.

Заслуговує на увагу те, що підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі відстежувалася на значному педагогічному матеріалі (упродовж 2021–2024 рр.). В експериментальному дослідженні взяли участь 345 здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. З них – 175 студентів експериментальної групи, у якій відбулася апробація

визначених педагогічних умов, та 170 – контрольної, де навчання здійснювалося за традиційною методикою. В експериментальному дослідженні також узяли участь 23 викладачі ЗВО та 35 працюючих учителів трудового навчання.

Аналіз здобутих експериментальних результатів наочно проілюстровано в таблицях і діаграмах. Тому не підлягає сумніву встановлена автором позитивна динаміка в рівнях готовності майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі.

Дисертант сформулював аргументовані висновки, що відзначаються логікою і достатнім ступенем узагальнення. Додатки, таблиці, рисунки увиразнюють уявлення щодо цілісності, завершеності, самостійності й наукової достовірності проведеного С. Чернишовим дослідження.

Переконливою є наукова новизна результатів дослідження, яка полягає в тому, що *вперше* у вітчизняній педагогічній науці визначено педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі в контексті вимог Нової української школи, до яких віднесено: стимулювання потреби майбутнього вчителя трудового навчання до саморозвитку в технологічній освітній галузі; удосконалення змісту професійної підготовки в частині професійно орієнтованих дисциплін з урахуванням Державного стандарту загальної середньої освіти з технологічної освітньої галузі; розширення використання активних форм і методів професійного навчання при опануванні шляхів формування предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі; поглиблення психолого-педагогічної та цифрової підготовки з орієнтацією на майбутню діяльність з поколіннями Z і a; створення інформаційно-освітнього середовища ЗВО для забезпечення повсюдного доступу до освітніх компонентів на засадах візуально-цифрового підходу та технологій Веб 3.0; виокремлено структурні компоненти (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-професійний), критерії, показники (*мотиваційно-ціннісного критерію*: сформованість у студентів ціннісного ставлення до сенсожиттєвої структури особистості майбутнього вчителя трудового навчання, наявність у студентів мотивації до навчання за обраною спеціальністю, спрямованість на успішне виконання майбутньої професійної діяльності; *інформаційного (знаннєвого) критерію*: наявність знань, що відповідають змісту технологічної освітньої галузі, наявність системи знань про цифрові технології та можливості їх використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, наявність знань про особливості організації освітньої діяльності з учнями закладів загальної середньої освіти; *практичного критерію*: здатність використовувати сучасні цифрові технології під час підготовки до проведення уроків і позаурочних заходів, здатність застосовувати набуті теоретичні знання під час навчання учнів використання цифрових технологій; *оцінного критерію*: здатність до самоаналізу власної професійної діяльності, здатність до самоосвіти та самовдосконалення, підготовка до

самоорганізації в майбутній професійній діяльності) досліджуваного феномену, за якими здійснено експериментальну перевірку ефективності визначених педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей;

уточнено: поняттєвий апарат дослідження, зокрема поняття «підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі», «компетентність», «предметна компетентність», «завдання»; класифікацію предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі;

подальшого розвитку дістала система знань про зміст і методику підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та технологій до формування в учнів ЗЗСО предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі.

Щодо практичного значення отриманих здобувачем результатів, то незаперечно актуальним є конкретизація й практична реалізація навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та технологій до формування в учнів ЗЗСО предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі в контексті вимог Нової української школи. Таке забезпечення представлено: комплексом завдань на стимулювання студентів до саморозвитку; модернізацією змісту професійно орієнтованих дисциплін з урахуванням Державного стандарту загальної середньої освіти з технологічної освітньої галузі; вибірковою навчальною дисципліною «Цифрові технології в роботі вчителя трудового навчання»; збільшенням ваги активних форм і методів професійного навчання при опануванні методів формування предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі; поглибленням цифрової підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та технологій і вивчення психолого-педагогічних особливостей учнів поколінь *Z* і *a*; створенням інформаційно-освітнього середовища ЗВО для підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та технологій до використання цифрового простору в майбутній професійній діяльності.

Підсумки дисертаційного дослідження представлено в загальних висновках, які обґрунтовані, логічно та чітко сформульовані, відображають досягнення мети й завдань дослідження та є достовірними.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

За результатами дослідження С. Чернишовим опубліковано 18 наукових і науково-методичних публікацій (з них 12 – одноосібних), у тому числі 4 публікації в наукових фахових виданнях України, 1 стаття в зарубіжному виданні, 11 матеріалів апробаційного характеру. Публікації здобувача належним чином висвітлюють основні положення поданої до захисту дисертації. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії.

Отже, у цілому можемо стверджувати обґрунтованість наукових положень, представлених дисертантом, коректність сформульованих висновків до розділів і до дисертації в цілому, а також практичну значущість отриманих результатів для професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі в контексті вимог Нової української школи.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Попри відзначені позитивні сторони дисертації, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Вважаємо помилковим дублювання в анотації списку публікацій здобувача українською та англійською мовами. Відповідно до наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» анотація подається державною та англійською мовами, а список публікацій здобувача необхідно вказувати *один раз мовою оригіналу* після перекладу анотації.

2. На наш погляд, перелік завдань дослідження необхідно було доповнити таким: *З'ясувати сутність та структуру готовності майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі, визначити критерії, показники та рівні її сформованості*. Зазначимо, що у формулюванні наукової новизни розв'язання цього завдання зафіксовано як вагомий науковий результат, а в тексті дисертації цьому приділено увагу в п. 2.1 на с. 100–111.

3. Практичне значення результатів дослідження частково повторює наукову новизну в частині перелічення виокремлених автором педагогічних умов підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі, хоча варто було зосередити увагу на висвітленні *розроблених практико-орієнтованих матеріалів*, що забезпечують реалізацію цих умов (завдань, навчальних посібників, програм, рекомендацій тощо).

4. Віддаючи належне автору за ґрунтовне представлення в дисертації навчально-методичного забезпечення реалізації педагогічних умов ефективної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей, вважаємо, що робота виграла б, якби дисертант зробив *аналіз ОПП різних ЗВО України*, що провадять підготовку означених фахівців, оскільки модернізовані освітні компоненти не у всіх закладах представлені.

5. У дисертаційній роботі багато уваги автор приділив ретроспективі педагогічної підготовки, загальним питанням технологічної підготовки молоді (с. 38–49) та ретроспективі галузі «Технології» (с. 78–89), що є побічними до теми дослідження.

6. У цілому дисертаційна робота написана науковою мовою, проте в тексті подекуди трапляються мовні огріхи.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження.

Загалом подана до захисту дисертаційна робота Сергія Олександровича Чернишова «Підготовка майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів предметних компетентностей з технологічної освітньої галузі» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки є завершеною науково-дослідною роботою, яка містить наукову новизну та має практичне значення, а повнота викладу її основних результатів відповідає вимогам пп. 6–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 та наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 зі змінами, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
завідувач кафедри технологічної
і професійної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка

Віра КУРОК

Віра КУРОК

